

REVOLUȚIA DE LA 1848-1849 ÎN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI

Drd. Vasile-Claudiu TUTULA

Cuvinte cheie: Revoluția de la 1848-1849, sud-estul Transilvaniei, așezările secuiești
Key words: *Revolution of 1848-1849, South-East of Transylvania, Szekler seats*

Abstract

The Revolution of 1848-1849 in the South-East of Transylvania is an intrinsic part of the revolution in the larger Transylvanian area. An overall perspective of political and military events allows us to understand their complexity, taking into account the different interests manifest at that time by Romanians, Saxons, Hungarians and Szeklers. The study presents the development of revolutionary events in this area and the outcome of the revolution, ending a devastating civil war, which resulted in the deaths of some 40,000 Romanians and the destruction, plunder or arson of 300 settlements. The material damage was estimated at around 29.260 silver florins. Overall, the Romanian revolution was victorious, as a result, for the next 19 years, Transylvania was not a political or administrative part of Hungary, which it became in 1867, with the sad Austro-Hungarian dualism, ended for good at December 1st, 1918.

Revoluția de la 1848-1849 din sud-estul Transilvaniei, este parte componentă a revoluției întregului spațiu transilvan. O tratare de ansamblu a evenimentelor politice și militare ne permite să înțelegem în același timp complexitatea lor, ținând seama de interesele ce s-au manifestat atunci, din partea românilor, sașilor, ungurilor și secuilor. Abordând, însă, tratarea pe zone geografice, vom găsi în fiecare zonă o serie de elemente specifice, determinate de compoziția etnică a populației, relațiile interetnice, situația și starea pentru luptă a unităților militare dislocate în zonă, raporturile acestor unități și relațiile lor cu populația civilă, atitudinea populației civile față de unitățile militare din zonă, față de Comandamentul General al Armatei cezaro-crăiești de la Sibiu, relațiile de vecinătate dintre comitate, cu marile orașe: Brașovul, Tg. Mureș, Sighișoara, Cluj, Alba Iulia dar și cu Mediașul, Dumbrăveni, Rupea, Feldioara ș.a.

Zona de sud-est a Transilvaniei cuprindea și secuimea, în care la data respectivă erau dislocate 3 regimente de grăniceri: Regimentul 1 Grăniceri secu (73 Infanterie) la Miercurea-Ciuc, Regimentul 2 Grăniceri secu (74 Infanterie) de la Târgu Secuiesc și Regimentul 11 Husari, dislocat la Sfântu Gheorghe. Toate aceste unități erau subordonate Comandamentului General (General Kommando) de la Sibiu, respectiv generalului Anton Puchner.

În lunile martie-mai 1848, în sud-estul Transilvaniei a fost liniște. O liniște apăsătoare și cu multe semne de întrebare. Secuul, locuitorii majoritari ai zonei, nu au fost prea încântați de așa-zisa "uniune" a Transilvaniei la Ungaria, ei nefiind consultați. Informații

mai substanțiale dețineau deputații secuilor și sașilor din dietă, personalul administrativ de la comitate, dar care nu erau interesați ca acestea să ajungă la masa mare a populației.

Informațiile și știrile despre ceea ce se întâmpla pe întreg teritoriul Transilvaniei soseau în secuime cu o întârziere de 5-10 zile de la producerea lor, prin intermediul comercianților, negustorilor, poștei militare, a presei de limba română, maghiară sau germană, ce apărea cu întârziere și în tiraje foarte mici. Beneficiau de presă doar personale sus puse și cu posibilități financiare.

Informațiile istorice substanțiale despre mersul evenimentelor în sud-estul Transilvaniei le aflăm în lucrările scrise de George Barițiu, László Kóvári, Nestor Șimon, Silviu Dragomir, Gustav Ritter, Amon von Tremenfes, Carol Göllner, Ștefan Moldovan, Karl Klein, Gelu Neamțu, Jakab Alexe (Elek), Joseph Bedeus von Scharberg, Cornelia Bodea, ș.a.

În 1848, populația Transilvaniei număra: valahii (români) = 1.287.340 locuitori; ungurii = 260.170 locuitori; secu (secui) = 260.000 locuitori; sași (germani) = 250.000 locuitori; alții (evrei, țigani) = 60.400 locuitori.

Dietă Transilvaniei avea în componere 310 deputați din care, deputați unguri = 161; deputați secu (secui) = 114; deputați sași (germani) = 35; deputați români (valahi) = nici unul. Minoritățile ("alții") nu aveau niciun deputat. Așadar, populația majoritară a Transilvaniei, românii (valahii, cum sunt pomeniți în documente), nu aveau niciun deputat.

Românii, secu (secui) și sașii din sud-estul Transilvaniei au privit însă cu îngrijorare derularea evenimentelor din Transilvania. Masa

mare a populației era puțin informată cu ceea ce se întâmpla în Transilvania și Europa.

Românii din sud-estul Transilvaniei erau fătâș împotriva "uniunii" Transilvaniei la Ungaria. Ei au respins la Blaj, prin reprezentanții lor, Proclamația de la Pojon (Bratislava) și Pesta în 12 puncte, mai concret punctul nr. 12, ce prevedea "uniunea" Transilvaniei la Ungaria. Românii și conducătorii lor erau foarte îngrijorați că la 25 aprilie 1848, la Cluj¹, Guvernul transilvan a dat publicității sub semnătura lui Jozsef Teleki, guvernatorul Transilvaniei, legea stării de asediu (legea statarială). Pe tot cuprinsul Transilvaniei au fost ridicate spânzurători și țepe. Ele erau un mijloc de intimidare îndeosebi împotriva românilor. Românii din secuime, prin reprezentanții lor legitimi, trimiși la Blaj, au cerut ca să fie recunoscuți ca a patra națiune a țării², egală în drepturi cu ungurii, sașii și secuii, să aibă propriii lor deputați în dietă, școli în limba română, dregători la orașe și sate în raport cu numărul locuitorilor.

În zona secuimii, prin intermediul presei s-a aflat despre cele două adunări ale românilor ținute la Blaj, din 30 aprilie (*"Din Duminica Tomii"*), la care au participat circa 6.000 de români, și de Marea Adunare Națională de pe "Câmpul Libertății", la care au fost prezenți 40.000-60.000 de români. S-a aflat și despre faptul că la punctul nr. 16 din Petiția Națională³ s-a cerut ca problema "uniunii" Transilvaniei la Ungaria să nu fie luată în discuție la Dieta din Cluj, până când românii nu vor fi recunoscuți ca națiune distinctă a țării. În caz contrar, românii vor protesta solemn. Această măsură de siguranță a fost luată la Blaj de revoluționarii români, ținând seama și de faptul că s-au pus obstacole ca adunarea să nu se țină. Tensiunea însă a crescut. Presa de limbă maghiară din Cluj i-a amenințat pe români, cerându-le ca la Adunarea de la Blaj ce va avea loc în 15 mai *"să nu se facă altceva decât să se accepte 'uniunea' cu Ungaria fără condiții. Să se renunțe la pretenția românilor de a deveni cea de-a patra națiune recunoscută din Transilvania"*⁴.

Dintre mulțimea de evenimente care au avut un oarecare impact asupra secuiilor a fost *"Proclamațiunea caracteristică din 19 mai 1848 a ministrului președinte, com[ite]l Ludovic Battyány, adresată poporului secuiesc din Transilvania"*⁵. Este interesant și curios faptul că reprezentanții guvernului unguresc de la Pesta s-au adresat separat

ungurilor și separat secuiilor, ca *"națiune nobilă secuiască"* (în realitate ungurii și secuii erau o minoritate și atunci ca și azi, 2012 s.n.).

În Proclamația sa din 10 mai 1848, printre altele, Ludovic Battyány arată că: *"Legăturile națiunii secuiești și maghiare, națiuni ce provin dintr-un singur trunchi, depășesc, în timp, un mileniu; interesele noastre, norocul și nenorocul de odinioară și de totdeauna, au fost aceleași"*⁶. Din păcate Ludovic Battyány a făcut în această proclamație apel la secui să se înarmeze: *"De aceea eu, atât ca cel dintâi prim-ministru independent al Ungariei, cât și ca ministru interimar al forțelor armate, cu încredere în vitejia nezdruccinată recunoscută, pe plan mondial, a naționalității secuiești și în devotamentul său neclintit față de frații lor maghiari, datorită funcției mele oficiale, sub răspunderea mea personală mă grăbesc să vă chem [...] să vă grăbiți cu cei 12.000 de soldați înarmați, spre tabăra permanentă, aflată în zona Szegedinului în Ungaria, unde deja sunt asigurate, chiar și prin locurile de trecere, primirea și hrănirea efectivelor"*⁷. Așadar, apel către secui la înarmare, în condițiile în care "uniunea" nu era proclamată (oficializată s.n.) printr-un act? "Uniunea" va fi proclamată oficial pe data de 30 mai 1848, la 11 zile după această proclamație. În al doilea rând se poate observa de către orice jurist sau știutor de carte, că L. Battyány nu avea nicio calitate oficială în Transilvania, emițând un act (Proclamația din 19 mai 1848, s.n.) de la Pesta fără niciun temei legal, juridic și de drept, doar cu scopul de a-i atrage pe secui de partea ungurilor și a Ungariei de a-i întârâta la început împotriva românilor, fiind folosiți ca o *"masă de manevră"*.

Este adevărat și a fost bine la momentul respectiv, că Ludovic Battyány s-a adresat printr-o proclamație și românilor, dar de abia la 28 iunie 1848, deci după o întârziere de o lună și 9 zile, când a simțit că lucrurile se precipită, merg rău și se îngroașă în defavoarea guvernului unguresc. În respectiva proclamație, deși se adresează cu formularea: *"Proclamare către frații noștri români"*⁸, în care domină amenințările: *"împotriva acelor scopuri păcătoase"*⁹, căci veți fi gata ca *"Vârtoasa voastră putere a o jertfi în treaba libertății noastre"*¹⁰ sau *"treziți viitorimea spre băgare de seamă"*¹¹ ori *"puterea voastră veți înmulți-o prin ridicarea de batalioane din așa bărbați, care de bună voie, vor lua arme"*¹² (aici a avut dreptate, deși recrutările românilor și sașilor s-au făcut forțat, în interesul

națiunii din Ungaria s.n.), sau *"să stați ca un zid tare împotriva planurilor viclenești"*¹³, lîngușindu-se cu aprecierea potrivit căreia: *"ba unora așa patrioți vă dau binețe ungarilor de pe pământ, secui, și românilor fraților noștri"*¹⁴ (întrebarea ce se pune este, de când românii sunt frați cu ungurii sau viceversa; istoria a demonstrat și demonstrează că atât românii cât și ungurii sunt neamuri diferite; important, desigur ar fi și acesta trebuie să fie idealul, ar trebui ca ei să se înțeleagă și concucreze ca între frați s.n.).

Proclamația lui Ludovic Battyány către români trebuie apreciată, însă este una foarte generală, care vorbește doar de interesele ungarilor, și foarte puțin de cele ale românilor. Din păcate și promisiunile vagi făcute, spre exemplu: *"Va câștiga ca pământurile ca ale sale să le stăpânească și pe pământ slobod să fie popor slobod"*¹⁵, nu au fost respectate. Toate dezideratele din Proclamația lui Ludovic Battyány vizau ca românii din Transilvania să se supună revoluției ungare, fără ca acestora să li se acorde drepturi și libertăți democratice.

Alte patru evenimente cu tentă politică și militară aveau să influențeze decisiv evoluția ulterioară din spațiul sud-est transilvan.

La 29 mai 1848, se deschid la Cluj lucrările Dietei. Lucrările au fost deschise de baronul general Anton Puchner. În ziua următoare, la 30 mai 1848, Dieta Transilvaniei, în care românii lipseau cu desăvârșire, a proclamat "uniunea" Transilvaniei la Ungaria¹⁶, fără niciun fel de consultare a românilor. În aceeași zi se va vota și o lege electorală restrictivă pentru români, precum și o lege a presei¹⁷, întemeiată pe cenzură și care avantaja presa de limba maghiară.

Zilele de 29 și 30 mai 1848 înseamnă, pentru istoria modernă a Transilvaniei, prima lovitură dată bunei conviețuirii dintre toate populațiile conlocuitoare, în care românii erau majoritari și cei mai vechi, cu cea mai mare contribuție la plata taxelor și impozitelor, în dezvoltarea economico-socială a țării. Proclamarea "uniunii" de către Dieta Transilvaniei va produce mari nelinești în rândul românilor, sașilor și chiar al secuilor.

Pe 31 mai 1848, aceeași Dietă din Cluj va vota, fără să-i consulte pe ofițeri și militari, pentru transformarea celor 3 regimente secuiești de grăniceri în gărzi naționale¹⁸, pentru ca nobilimea ungurească și secuiască să-și asigure un braț înarmat împotriva populației românești și săsești. În ceea ce privește regi-

mentele românești de grăniceri, s-a întocmit un plan secret de Guberniul Transilvaniei, împreună cu cel de la Pesta, pentru a fi scoase din Transilvania și aruncate împotriva sârbilor.

Ba mai mult, Guberniul Transilvaniei, condus de Jozsef Teleki, la intervențiile care au avut loc împotriva populației răsculate de la Abrud, Roșia Montană, Câmpeni, pe timpul anchetei condusă de Kozma Pál (14 iunie-20 iulie 1848), la Mihalț (2 iunie 1848), Luna Mureșului (12 septembrie 1848) a folosit, pentru intervenția în forță, doar pe militarii secui din cele 3 regimente de grăniceri. La Mihalț, au fost împușcați mortal de militarii secui 14 români și răniți grav alți 50 de oameni¹⁹. La măcelul de la Luna Mureșului, militarii secui au împușcat mortal 30 de români și alte câteva zeci au fost grav răniți *"pentru că au refuzat să se dea recruți la armata ungurească și să recunoască uniunea"*²⁰.

La 2 iunie 1848, la Cluj, o deputațiune de 100 de reprezentanți ai românilor adresează o petiție Dietei din Cluj de a anula "uniunea", act făcut prin vicleșug și fără consultarea și încuviințarea românilor, care reprezentau majoritatea populației țării. Președintele dietei, Miklos Wesselényi, anunță cu emfază și aroganță, că *"el nu cunoaște popoare, ci numai o Ungarie unită"*²¹.

La 3 iunie 1848, la Sibiu, în cadrul Universității săsești, sașii declară trădători pe toți deputații care au proclamat "uniunea" Transilvaniei la Ungaria. În perioada 01-14 iunie 1848, în localitățile din jurul Sibiului și Făgărașului s-au adunat 30.000 de semnaturi împotriva "uniunii".

În sfârșit la data de 6 iunie 1848, Dieta de la Cluj votează legea desființării iobăgiei în Transilvania²², la propunerea lui Wesselényi Miklós. Transilvania era ultimul bastion iobăgesc al Europei, în care dominau relațiile feudale în plină eră modernă, în condițiile în care, în celelalte țări, șerbia și iobăgia au fost desființate cu 100-150 de ani mai înainte. Desființarea iobăgiei, chiar și cu o mare întârziere, a fost o împlinire, deși împrăștierea cu pământ a iobagilor, se va face prin răscumpărare, lucru ce nu era încheiat nici la 1892-1895, așa cum se arată în documentele Memorandumului.

Ținând seama de evoluția evenimentelor, generalul Anton Puchner va pune, la 10 iunie 1848, în stare de război cetatea Alba Iulia²³, unde se afla o importantă cantitate de armament și muniție.

La 18 octombrie 1848, generalul Anton Puchner dă o proclamație prin care pune capăt regimului terorist kossuthist și declară Transilvania în stare de război²⁴, preluând conducerea ei. Este desființat Guberniul de la Cluj, care își încetează activitatea, deoarece își desfășura activitatea pe baza unor instrucțiuni primite de la Pesta, în condițiile în care Vay Miklós a fost numit de guvernul Ungariei, la 16 iunie 1848, comisar plenipotențiar pentru Transilvania.

În lunile august-octombrie 1848, situația politico-militară se schimbă substanțial în sud-estul Transilvaniei. Apar multe nemulțumiri în rândul sașilor din Brașov, Feldioara, Rupea, Cohalm, Prejmer, Sighișoara și localitățile sășești din jurul lor, care se aflau în situația de a nu le fi garantate ordinea și liniștea publică, apărarea averilor, datorită deselor atacuri din secuime. Cea mai mare nemulțumire va fi determinată însă de faptul că la 1 septembrie 1848, *"guvernul ungar ordonă alcătuirea conșcripțiilor pentru recrutare. Transilvania va trebui să dea Ungariei 60.000 de ostași pentru a lupta împotriva sârbilor"*²⁵. Să reamintim că, la presiunea guvernului ungar, la 23 iulie 1848, a fost trimis spre Seghedin un batalion sub comanda maiorului Leon Pop din Năsăud. Acesta a refuzat categoric să lupte împotriva sârbilor. De asemenea, grănicerii năsăudeni au refuzat să depună jurmântul pe drapelul și constituția ungară, trecând prin situații de disperare și amenințare cu moartea.

După aprecierile lui George Barițiu, contemporan cu evenimentele, un istoric obiectiv în foarte multe chestiuni, considera că Transilvania a fost cuprinsă, în lunile octombrie până în decembrie 1848, de un război civil devastator, datorită politicii teroriste pe care au promovat-o în special Ludovic Kossuth și comisarul Miklós Vay²⁶. Arestările puse la cale asupra lui Simion Balint, Eftimie Murgu, August Treboniu Laurian, Bălășescu, Florian Micaș și alți revoluționari români au creat mari stări de tensiune, nemulțumiri și animozități în rândul populației. Înverșunarea românilor a crescut la vederea mai multor preoți, tineri știutori de carte și altor locuitori spânzurați. *"Terorismul – spune George Barițiu – s-a manifestat prin spânzurători și alte atrocități atât în Transilvania, cât și în Banat, mai ales asupra preoților"*²⁷. Au avut loc multe represalii, anchete și procese în întreaga Transilvanie.

În ziua de 16 octombrie 1848, la Lutița

(Agyagfalva, județul Harghita), a avut loc adunarea națională a secuilor. Scopul acestei adunări a fost de a-i ridica la luptă pe secii împotriva românilor. A fost o adevărată diversiune condusă de *"agitatorul kossuthian"*, cum îl numește George Barițiu, Ladislau (Vlad) Bercenczei. Acesta a fost trimis *"cu misiune ca să înroleze dintre secii un nou regiment de husari"*²⁸. La începutul lunii octombrie *"guberniul [guvernul] provincial unguresc din Cluj s-a opus la convocarea adunării secuiești. El avuse înaintea sa experiență cu adunările românești, care, cu pază, fără pază, toate cinci (cu ale regimentelor) au decurs și s-au terminat fără nici un exces sângeros"*²⁹.

Adunarea secuilor de la Lutița a fost una incitantă, prin care secuii, fără voia lor, au fost dezinformați și induși în eroare de Ladislau Bercenczei, Alexandru Gál, comitele Emeric Miko, Moise Berde și alții, care au cerut ca secuii să se înarmeze, făcându-i vinovați pe români, de tot ceea ce se întâmpla în Transilvania.

După George Barițiu: *"Programa lui Bercenczei era curat revoluționară. Înființarea, fără nici o concesiune mai înaltă, a unei trupe naționale secuiești sub numele "Husarii lui Mathia", alegerea unui alt guvern [guvern] provizoriu și înființarea unui lagăr secuiesc de război"*³⁰. Aceste propuneri năstrușnice nu au fost foarte bine primite de Guberniul din Cluj, de comitele Emeric Mikó, ajuns între timp președintele guberniului, de baronul Dominic Kemény, Moise Berde, un om mai moderat, care presimțise direcția negativă în care o vor lua lucrurile, sfătuindu-i pe participanți (30.000 de secii după Kóvary; 60.000 după comitele Mikó), o cifră exagerată, căci nu i-a numărat nimeni. La tribuna de la Lutița au fost multe luări de cuvânt și dispute. Până la urmă cel care *"a învins"* a fost Bercenczei. Acesta a ocupat din nou tribuna și a început să descrie secuilor *"pericolul cu culorile cele mai înspăimântătoare, și, după ce răpi cu sine pe ascultători, își bătu joc de guvern, de comisarul Mikó. Apoi propuse ca secuii să se declare independenți de comanda generală, să se supună îndată ministerului [guvernului] unguresc, grănicerii să se prefacă în miliții [armate] teritoriale, să formeze tot un lagăr cu celălalt popor și așa să plece în contra valahilor spre apărarea fraților din comitate"*³¹.

Însuși Jakab Elek, *"care a călătorit înadins de la Cluj cu alți 14 secii la Lutița (Agyagfalva), mărturisește (pag. 400) că multe din*

câte au declamat [declarat] acolo, aristocrații din comitatul Cetății de Baltă asupra românilor au ieșit minciuni”³². Diversiunile și dezinformările lui Ladislau Berczenței lansate la Lutița au învins: *”s-a decis ca mulțimea să plece îndată asupra românilor”*³³. S-a depus și un jurământ, în numele guvernului unguresc de la Pesta, deși acesta a fost destituit de către împăratul de la Viena. În orice caz: *”Terorismul acelei adunări a fost atât de cumplit, încât nimeni nu a cutezat a se sustrage de la acel jurământ fără pericolul vieții. L-au depus și ofițerii germani curați (care erau încadrați în cele 3 regimente secuiești, transformate în gărzi naționale s.n.), în frunte cu colonelul Dorschner și alții”*³⁴. În zadar s-au opus ofițerii de la cele 3 regimente ca civilii să nu fie implicați în acțiuni militare; colonelii Zsombori și Dorschner, vice-colonelii Donath și Bertzman, maiorul Czerniko, comitele J. Bethlen jr., deputatul Moise Berde, Michael Mikó, Ioan Keller în cadrul Consiliului belic din 17 octombrie, fanaticilor Berczenței și Alexandru Gal. Deși, numit președinte, comitele Emeric Mikó nu a reușit să-i înduplece pe cei doi ca să nu înarmeze gloatele.

Din fericire, dar și din păcate, la adunarea de la Lutița *”s-a votat și o proclamațiune adresată românilor și sașilor prin care îi provoacă la pace, le zic să nu se opuiе Uniunii, să lase în pace pe maghiari, căci, de nu, secuii vor cerca să restaure [restaureze] pacea țării cu armele lor”*³⁵. Cu alte cuvinte, din nou, românii și sașii sunt tratați cu amenințarea armelor. Este clar că ideea aceasta a aparținut liderilor, și nu masei mari a secuilor, care și ei își doreau pacea și buna colaborare cu românii și sașii, așa cum s-a petrecut secole de-a rândul.

Oastea secuiască s-a format pe loc, constituindu-se patru brigăzi, fiecare a câte 4000 de oameni, în total 16.000 de oameni³⁶. *”Comandant ad hoc al trupelor secuiești, în contra românilor a fost proclamat colonelul Alexandru Zsombori, comandantul regimentului de husari”*³⁷. S-a trecut imediat la acțiuni de atac prin jaf, „devastațiuni, tăciunării” (aprinderi), omoruri.

Cele 4 brigăzi au atacat astfel: Brigada din dreapta, comandată de vice-colonelul Bertzman a plecat spre Szász Reghin (Reghinul Săsesc), cu scopul de a lovi oastea locotenent-colonelului Carol Urban. Brigada din centru, comandată de colonelul Zsombori, a luat misiunea de a se îndrepta spre Tg. Mureș. Aripa stângă a grupării, compusă din două brigăzi s-a

îndreptat spre Blaj, sub comanda vice-colonelului Donath. O altă brigadă, a patra, s-a îndreptat spre Mureș, la Iernut sub comanda comitelui Dionisie Lázár³⁸.

Cele 4 brigăzi de secuii, conform Raportului nr. 5166/16 dec. 1848, semnat de generalul Anton Puchner, au devastat până la 16 decembrie 1848, un număr de 9 sate pe valea Mureșului (zona Iernut), peste 100 de comune românești și săsești cuprinse în Tg. Mureș și Reghin și valea Mureșului superior, au aprins și devastat orașul Reghinul săsesc și alte 7 sate din județul Alba, în total 117 localități în numai 7 săptămâni³⁹. Aceasta a fost *”prima ispravă”* a secuilor în prima etapă a războiului civil (octombrie-decembrie 1848) conform etapizării făcute de George Barițiu.

La Reghinul săsesc trupele de secuii au fost oprite de cei 2300 de luptători ai vice-colonelului Urban, sosit aici de la Năsăud, pentru a stăvili devastările și jafurile. Nu s-a reușit în schimb devastarea și arderea orașului, care s-a întâmplat doar în ziua de 2 noiembrie 1848⁴⁰. La Reghin, Berczenței a pus condițiunea de grație, până la ora 6 seara, orașul să dea o taxă de 50.000 florini și predarea tuturor armelor⁴¹. Deputațiunea orașului nu a reușit să îplinească condițiile lui Berczenței, orașul fiind trecut prin foc și sabie. Au ars aproape toate clădirile din oraș și cele 2 biserici. Populația orașului Reghin, aproape 5000 locuitori, cea mai mare parte sași, s-a retras cu trupele lui Urban spre Teaca, valea Șieului, Bistrița. Înainte de aprinderea orașului, pe 2 noiembrie dimineața, s-a trecut la prădarea orașului. *”Secuii au omorât și pe cei 17 soldați răniți, rămași în spitalul din loc”*⁴². Aceștia aparțineau Regimentului 2 Grăniceri români de la Năsăud. Cei 4000 de secuii au trecut la jefuirea prăvăliilor. Au fost luate animale: cai, vite, porci, încărcate și duse ca prăzi spre secuime. Pe 3 noiembrie 1848, circa 6000 de secuii au părăsit trupele, îndreptându-se cu prăzile luate spre secuime. *”Partea cea mai frumoasă a orașului fu prefăcută în cenușă împreună cu două biserici, cea romano-catolică și cea evanghelică-luterană, după ce și acestea au fost spoliaste (devastate). Daunele cauzate acelui oraș prin secuii au fost compute (prețurile), așa pe deasupra, cel puțin la 1.000.000 de florini”*⁴³. Așa s-a încheiat, în linii mari, campania dezastruoasă a secuilor, din toamna anului 1848, spre centrul Transilvaniei. Desigur, detaliile sunt cu mult mai multe, însă studiul nostru este limitat ca spațiu.

După devastarea și aprinderea orașului Reghin, majoritatea trupelor de secui s-au retras la Tg. Mureș. Generalul Gedeon a fost trimis de la Sibiu de către generalul Anton Puchner, la Tg. Mureș spre a învinge trupele secuiești. Lupta s-a dat în ziua de 5 noiembrie 1848, pe șesul din fața orașului Târgu Mureș, spre sud-vest. Trupele de secui, rămase în front doar cu militarii grăniceri, câteva sute de secui fanatici, circa 600, în frunte cu Berczenzei și Gál Sandor, circa 8000 de oameni, erau comandate de colonelul Zsombori⁴⁴.

Generalul Gedeon avea în subordine 2000 de infanteriști, 300 de cavaleriști, 12 tunuri, 400 de sași voluntari și 1000 de lăncieri români. Lupta a început în seara zilei de 5 noiembrie 1848, la orele 3 după amiază. Lupta nu a durat nici măcar o oră, caz aproape unic în istoria artei militare. Prim-locotenentul Sichrowski, comandantul unei baterii de artilerie a primit ordin să deschidă focul⁴⁵. Nu a tras mai mult de 5 proiectile, după unii, zece proiectile, după alții, că *"gloatele secuiești o și luară la fugă mâncând pământul, iar batalioanele de grăniceri, după ce își descărcară puștile, urmară și ele după gloate"*⁴⁶.

Cu stupefacție, George Barițiu a consemnat că această luptă de la Târgu Mureș, numită de alții și "bătălie" se înscrie ca *"una din scenele cele mai rare în istoria războiului și în cazul acesta cu totul neașteptată, nu numai de către civiliști (civili) necunosători ai artei militare, ci și de către militari de profesiune"*⁴⁷.

Marea greșală a generalului Gedeon a fost aceea că a făcut *"o eroare strategică neiertată, care mai târziu a avut urmări foarte triste"*⁴⁸, mai precis nu i-a urmărit pe secui și nu a trecut la dezarmarea lor.

Cert este că această "bătălie" scurtă a avut un efect dramatic pentru comisarul Berczenzei, care a luat-o la fugă spre secuime, iar de aici, *"apucând pe căi neumblate, nu s-a oprit până în Galiția și numai de acolo ajunse iarăși la Pesta, unde rușinat și cu prestigiul pierdut a fost primit rece în parlament"*⁴⁹. Din păcate, generalul Anton Puchner a avut o încredere oarbă în victoria câștigată de generalul Gedeon la Tg. Mureș. Dar s-a păcălit. Evenimentele ulterioare îi vor zdruncina puternic convingerile.

După această fugă rușinoasă *"secuii se reculeg și se înarmează (armează) ca prin farmec"*⁵⁰. Anton Puchner trece la construcția de tunuri. Primele 2 tunulețe le-a construit în satul Filia, județul Covasna, unde exista o baie de fier a unui negustor român din

Brașov, pe nume Nicolae Zarafu. Lui Aron Gábor i se alătură un alt secu, Thuroczi, rotar de profesiune, care a turnat un tun de aramă. S-a trecut apoi la confecționarea de proiectile și cartușe.

Secuii nu vor sta pasivi după înfrângerea din 5 noiembrie 1848, de la Tg. Mureș. Ei vor face dese incursiuni în perioada noiembrie 1848-martie 1849, la Racoș (09 decembrie 1848), Feldioara (10 noiembrie 1848), Brașov (9 decembrie 1848). Secuii au fost urmăriți și învinși de trupele imperiale în luptele de la Doboli (10 noiembrie 1848), Hăghig (18 octombrie 1848), Chepeș (2 decembrie 1848), Racoș (9 decembrie 1848), Vârghiș (10 decembrie), Arpătac (5 decembrie 1848), Rupea (13 decembrie 1848)⁵¹, trupe ce au fost comandate de generalul Gedeon, colonelul Sturdheim, căpitanul Heydte, gloatele românești ale prefectului Nicolae Solomon și militari din gărzile săsești.

Revoluția și războiul civil va continua în Transilvania, în perioada decembrie 1848 până în 23 ianuarie 1849, când trupele colonelului Carol Urban se vor retrage în Bucovina. Moșii, sub conducerea lui Avram Iancu și a prefectilor de legiuni, vor trece la apărarea circulară a Munților Apuseni. După ce a învins trupele imperiale austriece și cele ale colonelului Carol Urban, în circa 24 de lupte și bătălii, începând de la Ciucea și până în poiana Stampei⁵², generalul Iosif Bem s-a îndreptat spre Tg. Mureș, unde a ajuns la 13 ianuarie 1849. A dat mai multe bătălii și lupte parțiale, la Săuca (17 ianuarie 1849) și Galfalău (18 ianuarie 1849), iar cea mai mare la Sibiu (21-31 ianuarie 1849), pe care a pierdut-o, și o alta la Șura Mare (21 ianuarie-2 februarie 1849). O ultimă luptă a dat-o pe 4 februarie 1849, la Ocna Sibiului, toate pierdute de generalul Iosif Bem⁵³. Până la 22 martie 1849, războiul civil a fost purtat cu ajutor de trupe rusești, așa cum consemnează George Barițiu. În zilele de 2, 3 și 4 februarie, stil nou, trupele generalului rus Engelhart au intrat în Brașov cu 2080 de infanteriști, 430 ulani (cavalerie grea), 190 cazaci tot călăreți și 8 tunuri. La Sibiu, au sosit alte trupe ruse, sub comanda colonelului Skariatîn, pe 4 februarie 1849, cu 1696 infanteriști, 120 cazaci și 6 tunuri⁵⁴.

După ce a pierdut luptele și bătăliile menționate mai sus, generalul Iosif Bem, la origine polonez, s-a sustras loviturilor armatei imperiale, comandate de generali Puchner, Gedeon și Pfersman, retrăgându-se spre

Sebeș, unde a avut o ciocnire cu imperialii, iar de aici, spre Orăștie, Deva, podul de la Simeria, evitând lupta directă cu trupele austro-române, până la podul de la Simeria⁵⁵. *"O luptă de mică amploare a avut loc la Orăștie pe 7 februarie, unde pe generalul Bem îl nimeri un glonț de pușcă în mâna dreaptă și-i rupse degetul mijlociu. Generalul Bem a fost nevoit să se ducă la Deva pentru tratarea brațului drept"*⁵⁶. S-au dat alte lupte de mai mică amploare, la Simeria (9 februarie 1849), Deva (5-6 februarie 1849), generalul Bem reușind să ocupe și cetatea Deva. Lipsa de combativitate a trupelor austro-române, slaba inițiativă a generalilor austrieci, *"i-au permis generalului Bem "să defileze" prin Transilvania și să preia inițiativa în luna februarie 1849"*⁵⁷.

La 11 martie 1849⁵⁸, va avea loc a doua bătălie a Sibiului, pe care generalul Iosif Bem o va câștiga. Va pune stăpânire pe sediul Comandamentului General al Armatei transilvane. Generalul Bem va deveni stăpân în peste două treimi din teritoriul Transilvaniei, timp de circa patru luni. Au rămas două bastioane neocupate: cetatea Alba Iulia și bastionul Munților Apuseni, apărat de cele șapte legiuni de sub conducerea lui Avram Iancu, care vor rezista până la sosirea trupelor rusești și austriece.

Secuii au fost implicați și au participat, în 1849, în bătălia de la Brașov (5 februarie 1849)⁵⁹, la asediul Munților Apuseni, în special în zona Zarandului, împotriva Legiunii condusă de prefectul Ioan Buteanu, în bătălia de la Albești-Sighișoara (13 iulie 1849)⁶⁰, care va însemna pentru armata ungară începutul sfârșitului. Secuii, după 31 iulie, se vor retrage acasă.

Între 21-23 mai 1849, la Varșovia⁶¹, cei doi împărați, Francisc Iosif al Austriei și Nicolae I, țarul Rusiei, și-au dat mâna, pentru a-și apăra imperiile și tronurile. La Varșovia s-a stabilit, în acele zile, planul de intervenție și cooperare dintre armatele ruse și austriece pe timpul pătrunderii lor în Ungaria și Transilvania.

În sud-estul Transilvaniei au pătruns trupele rusești comandate de generalul Lűders, cu efective numeroase, înfrângându-i pe secuii în luptele de la Chichiș, Ozun, Tg. Secuiesc și Sf. Gheorghe. La 22 iulie 1849, generalul Iosif Bem a dat, de la Oituz și Onești, 2 proclamații către locuitorii Moldovei pentru a-i atrage de partea secuilor și a lupta împreună cu aceștia la lupta împotriva rușilor. Secuii au fost învinși de ruși la Sf. Gheorghe (22 iulie 1849) și Bixad (23 iulie 1849). La 3 august 1849, generalul austriac Clam-Gallas a ocupat Miercurea-Ciuc. Ultimile rezistențe ale secuilor au fost înfrânte în următoarele zile la Odorhei și Târgu-Mureș, de către trupele generalului rus Grotenhjelm. La 13 august 1849, trupele ungare au capitulat la Șiria, lângă Arad. Capitularea a fost semnată din partea armatei ungare de către generalul Gűrgey.

Cu aceasta, s-a pus capăt unui război civil devastator, în care 40.000 de români și-au pierdut viața, iar 300 de localități au fost devastate, jefuite și aprinse. Pagubele materiale au fost evaluate la circa 29.260.000 de florini de argint⁶².

Pe ansamblu, revoluția română a ieșit învingătoare, reușindu-se, timp de 19 ani, ca Transilvania să nu intre administrativ și politic în componența Ungariei, eveniment ce se va petrece abia la 1867, prin tristul dualism austro-ungar, care însă va capota definitiv la 1 Decembrie 1918.

Note

1. Cf. Gelu Neamțu, *Revoluția de la 1848-1849. Bibliografie selectivă și cronologia revoluției române de la 1848-1849 în Transilvania*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, nr. XXVII/1998, Edit. Academiei Române, 2000, p. 10.
2. *Ibidem*, p. 12.
3. Apud Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Supercară*, vol. II, Editura Ansid, Tg. Mureș, 2005, p. 427-431.
4. Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 12.
5. Cf. George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, vol. II, ed. a II-a, Brașov, 1994, supliment, anexa VIII, p. 742-743.
6. *Ibidem*, p. 742.
7. *Ibidem*, p. 742-743.
8. George Barițiu, *op. cit.*, vol. II, ed. a II-a, supliment, Anexa nr. 9, p. 743-744.
9. George Barițiu, *op. cit.*, vol. II, ed. a II-a, supliment, Anexa nr. 9, p. 743-744.
10. George Barițiu, *op. cit.*, vol. II, ed. a II-a, supliment, Anexa nr. 9, p. 743-744.
11. George Barițiu, *op. cit.*, vol. II, ed. a II-a, supliment, Anexa nr. 9, p. 743-744.
12. George Barițiu, *op. cit.*, vol. II, ed. a II-a, supliment, Anexa nr. 9, p. 743-744.
13. *Ibidem*, p. 744.
14. *Ibidem*.
15. *Ibidem*.
16. Apud Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 13.
17. *Ibidem*.
18. Cf. Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 13.
19. *Ibidem*.
20. *Ibidem*.
21. *Ibidem*.
22. *Ibidem*.
23. Cf. Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 14.
24. *Ibidem*, p. 20.
25. *Ibidem*, p. 17.
26. Apud George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani din urmă*, vol. II, ed. a II-a îngrijită de acad. Ștefan Pascu și prof. dr. Florin Salvan, Brașov, 1994, p. 312-317.
27. *Ibidem*, p. 302.
28. *Ibidem*, p. 318.
29. *Ibidem*, p. 319.
30. *Ibidem*, p. 320.
31. *Ibidem*, p. 321.
32. *Ibidem*, p. 322.
33. George Barițiu, *op. cit.*, p. 322; vezi jurământul secuilor în *Okmánytár (arhiva)* al lui Kövári și com. Col. Eszterházi din 1861, p. 94, 95 și tradus de Bedeus, vol. II, p. 395.
34. *Ibidem*, Bedeus, vol. II, p. 398, 399 jurământul tradus în nemțește, exemplare în limba maghiară au ajuns foarte târziu la Sibiu, după ce secuii au aprins Reghinul (2 noiembrie 1848).
35. *Ibidem*, Bedeus, vol. II, p. 398-399.
36. Cf. George Barițiu, *op. cit.*, p. 325.
37. *Ibidem*, p. 323.
38. Apud George Barițiu, *op. cit.*, p. 325.
39. *Ibidem*, p. 325-326.
40. George Barițiu, *op. cit.*, p. 328-329.
41. *Ibidem*, p. 329.
42. *Ibidem*, p. 330.
43. *Ibidem*.
44. Cf. George Barițiu, *op. cit.*, p. 349.
45. *Ibidem*, p. 350.
46. *Ibidem*, p. 350.
47. Cf. George Barițiu, *op. cit.*, p. 350.
48. *Ibidem*, p. 347.
49. *Ibidem*, p. 353.
50. *Ibidem*, p. 347, 355.
51. *Ibidem*, p. 361-365; László Kövári, *Erdély története 1848-49 (Istoria Transilvaniei între 1848-49)*, p. 127-130.
52. Cf. *Raportului locotenentului Friederich Storch de Arben din 1848-1849* (tradus din nemțește de Iulian Marțian) în "Arhiva Someșană", nr. 12/1930, Năsăud, p. 169-176.
53. Cf. Gelu Neamțu, Vasile Tutula, *Aspecte militare și pagini memorialistice despre revoluția și războiul civil din Transilvania 1848-1849*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, p. LXI.
54. *Ibidem*.
55. *Ibidem*; George Barițiu, *op. cit.*, II (1994), p. 430.
56. *Ibidem*.
57. Gelu Neamțu, Vasile Tutula, *op. cit.*, p. LXII.
58. *Ibidem*, p. LXII.
59. *Ibidem*, p. LXIV.
60. *Ibidem*, p. XCIX.
61. *Ibidem*, p. XCIV.
62. Cf. *Bucovina*, Cernăuți, nr. 1 din 6 ianuarie 1850, p. 1-4.